

Conditio Humana: Kodların Haritalanması

Necmi Sönmez

Çalışmalarını Brüksel’de sürdüren Ali Cabbar’ın son kırk yıla yayılan üretim süreci, odağına belli temaların farklı dönemlerde değişik açılardan ele alınmasıyla kurgulanmış zihin haritalarını düşündürür. Cabbar, grafik öğelerin ağır bastığı figüratif ifadeyle, özelinde Türkiye’nin genelinde dünyanın geçirdiği politik, sosyal, ekonomik değişim süreçlerine dair notlar alır. Bunlardan yola çıkarak geliştirdiği çalışmalarının resimden yerleştirmeye, heykelden rölyefe, desenden sanatçı kitabına kadar farklı alanlara yayılması, onun deneysel yaklaşımının altını çizdiği gibi, geliştirmiş olduğu haritalandırma tekniklerini kendi geçmişine dayanan öğelerden yola çıkarak ileri ve geri dönüşlü ele alarak oluşturduğu “anlatımı /narration” ilginç kılar. Bu anlatım, sanatçının yaşamında politik kökenli göçlerle şekillen tanıklıklara gönderme yaparken, alttan altta liberal ekonomik uygulamalar sonucu yerkürenin birçok bölgesinde eşzamanlı olarak karşımıza çıkan global sorunlar karşısında Cabbar’ın geliştirmiş olduğu ironik bakış açısını tartışmaya açar.¹ Bu özellikleri detaylı olarak ele almayı hedeflediğim yazıma devam etmeden önce, Cabbar’ın tasarladığı bu sanatçı kitabı hakkındaki bir kaç gözlemimi dile getirmek istiyorum.

Bir sanatçının kendisi hakkında kurguladığı bir yayına bakış açısı her zaman sanat tarihçilerinden, küratörlerden, edebiyatçılardan, sosyologlardan farklıdır. Cabbar’ın *System Error*’da geliştirdiği bakış açısı kronolojik bir izlek üzerinde gelişmiyor. Farklı dönemlerde, farklı koşullarda geliştirilmiş olan çalışmaların adeta yıldırım hızıyla arka arkaya getirilmesiyle oluşan görsellik, bir sanatçının yola çıktığı andan günümüze dek geliştirdiği işlerini, zamansal ve mekânsal çerçeveler kullanmadan ele alırken, bir şekilde sanat tarihinin kurgusal estetiğinden uzaklaşıyor. Bir sanat tarihçisi olarak beni ilgilendiren, sanat tarihine karşı bu “zarif çelme atışının” ortaya çıkardığı farklılıklar. Başka bir şekilde söylemek gerekirse, her türlü değerlendirme kategorilerinden uzaklaşarak bir sanatçının çalışmalarına nasıl bakabiliriz? *System Error*, sanatçıyı içgüdüsel dürtülerle ele alırken, yıllar, temalar, teknikler arasındaki ilişkileri bir tarafa iterek farklı bir görselliği haritalandırmayı deniyor. Bu eylem bir tür yeni bellek çizgileri yaratmak olarak değerlendirilebilir mi? Anlamı, ilişkiselliği bir tarafa iten Dadaist bir performans karşısında mıyız? Ya da bir sanatçının oluşum süreçlerini onun tanımladığı rota üzerinden takip edersek karşımıza neler çıkar? Cabbar’ın kitabı bu ve buna benzer sorulara görsel yanıtlar veren çok katmanlı bir yapıya sahip. Hem imgeler hem de günümüz sosyal medya araçlarına gönderme yapan etiketler aracılığıyla kitapta kurgulanan katmanlar, Cabbar’ın sadece kendi çalışmalarını değil, tanıklığını üstlendiği 1980-2020 dönemini haritalandırmaya giriştiğini düşündürüyor. Bu, onun kendisine dört farklı kimliği çıkış noktası olarak kitabı tasarladığını ortaya çıkarmaktadır: “Fugitive, Prisoner, Refugee, Exile,”

Kendisine, dünyaya, bu dört farklı kimliğin perspektiflerinden bakarken Cabbar’ın geliştirdiği anlatım, resimden heykele, objeden fotoğrafa, yerleştirmeden bulunmuş objelere dek uzanan değişik tekniklerle beslenen bir “insan odaklılığına” sahip. Ancak ilk bakışta tüm kişisel özellikleri silinmiş, çizgiler aracılığıyla anonimleştirilmiş gibi gözükten “figürler”, Cabbar’ın tüm

işlerinde belli neden-sonuç ilişkisine göre sahneye çıktığı için belli şifreleri de üstlerinde taşıyorlar. Cabbar'ın çalışmalarında, özelinde Türkiye'nin, genelinde ise dünyanın sosyo-politik gelişmelerine gönderme yapan detaylar önemli bir özelliğe sahip. Kültür tarihinin farklı noktalarını bir araya getiren bu detayların pozitif-negatif, dolu-boş gibi değerler üzerine kurgulanmış grafik anlatımla yakın bir ilişkisi var. Bunlar sanatçının "sürrealist kurgusallığı" John Heartfield'e² yakınlaşan kolaj estetiğiyle birleştirilerek, güncel politik olgulara şekilde gönderme yapan bir dil geliştirdiğini de ortaya çıkarıyor. Bu dili şekillendiren izlek, Cabbar'ın gençliğinde³ teksir makineleriyle dergiler çıkardıktan sonra, hem aldığı grafik eğitiminde, hem de ardından hayatını tasarımla kazanmasından kaynaklanan "matbaa, baskı teknikleriyle" *conditio humana*'ya⁴ odaklanmasıdır. Sanatçının, insana ait olan her şeye gösterdiği ilgiyle, analog ve dijital teknikleriyle yorumladığı "çokkatmanlılık" arasında yakın bir ilişki dikkati çekiyor. Cabbar kitabın belli sayfalarında bu katmanları dörtten fazla etiketle aracısız olarak açıkladığı için onları tekrar etmeye gerek yok.⁵ Dikkatli gözler sanatçının katmanlar, kavramlar arasında oluşturduğu görselliğin koordinatlarını kolayca ortaya çıkarabilirler. Cabbar'ın yinelenmeleri göze alarak kendi çalışmalarını ele alırken oluşturduğu "sarmal kurgular", onun ister 1982'de yapmış olduğu tahta baskıda isterse 2015 tarihli eskizlerinde olsun, son kırk yıl boyunca farklı basım, çoğaltma teknikleriyle kurduğu içsel ilişkiyi ortaya çıkarıyor. Bu noktada belirtilmesi gereken, önce kağıt, tuval sonra duvar objeleri, ardından üçboyutlu objeler üzerinde çalışırken, Cabbar'ın, çoğunu kendi deneyleriyle oluşturduğu baskı tekniklerini üst üste kullanarak, çizim mi, boyama mı, yoksa baskı mı olduğu tam olarak kestirilemeyen çalışmalarıyla "palimpsest" bir kurgu mantığını kitabın odağına yerleştirmiş olması. İlk bakışta çok açık olarak ortaya çıkmasa da, Cabbar kendi sabırsızlığını, sürekli sıçrayış halinde olma arzusunu izleyiciye sunarken bundan son derece keyif alıyor. O yüzden vektoral çizimler, tuvaler, üçboyutlu objeler, tahta ve patates baskılar, heykelsi denemeler kitabın akışında hiç beklenilmeyecek yerlerde ortaya çıktıkları gibi, aynı şekilde ansızın kayboluyorlar. Bir görünüp, bir kaybolma, kavramsal bir tekrar zinciriyle Cabbar'ın *conditio humana*'yı kuşatmaya çalışmasından doğan ritimsel bir özelliktir. Adına insan denen varlığın dramı, komedisi, inançları ve çekilmezliği, kırılğanlığı Cabbar için bir çıkış noktası oluşturuyor. Onun dizilere dayalı olarak geliştirdiği çalışmaları çıkış ve bitiş noktalarında birbiriyle dirsek temasında olduğu için insan figürü bir tür *leitmotif* olarak sürekli ön plana çıkıyor.

Cabbar'ın *Exilic Existence*'ten (2005) *Monster*'e (2020) dek açtığı tüm kişisel sergileri politik manzaraların şekillendirdiği kavramları yeniden tartışmaya açmayı hedefliyordu. *System Error* bu kavramların şekillendirdiği işleri bir araya getiren ince dokunmuş bir ağı ortaya çıkardığı gibi, çoğu kez şaşkırtan sıçramalara da sahip. Bir bakıyorsunuz sanatçı "one second performans" çalışması üretmiş. Bir bakıyorsunuz atölyesinin farklı köşelerini izleyicilere açarak, onlara kendi görsel birikimlerinin neden-sonuç ilişkilerini sunmuş.

Sosyal medya estetiğinin olmazsa olmazı olan selfie'lerden, selfpresentation'dan esinlenerek üretilmiş desenler, fotoğraflar, çizimler, sanatçının farklı sergilerinden çekilmiş olan belgesel fotoğraflarla birlikte kullanılıyor. Unutmamak gerekiyor ki, Ali Cabbar olgunluk döneminde olduğu savlanabilecek

bir sanatçı. Onun bu olgunluğu destekleyen tavırlardan bilinçli olarak uzak durarak “çırak kalmayı” tercih ettiğini samimiyetle ortaya koyması bu kitabın en önemli erdemlerinden birini oluşturuyor.

- 1- Bu ironiyi destekleyen en önemli öğelerden biri de Cabbar'ın bir kelime içindeki harfleri farklı farklı biraraya getirerek kara mizah yönü ağır basan temalara gönderme yapmasıdır. Onun 2019'de Split Fine Art Museum'da açılan kişisel sergisi, İstanbul'un metruk semtlerinden biri olan Dolapdere'den, İspanyol sömürgecilerinin bulmayı umduğu Eldorado'yu çağrışımlara dayalı olarak nasıl kurguladığı üzerine kuruludur. Bu sergi hakkında onunla yaptığım söyleşiyi, "Dolapdere'den Eldorado'ya: Küçük Bir Mahallenin Öyküsü", *Unlimited*, Sayı 51, 2019, s. 48-50'da okuyabilirsiniz.
2. Dadaist geleneğinden beslenen John Heartfield'le Ali Cabbar arasındaki ortaklıklar formların öğelerden çok, sanatçı duruşlarında kesişmektedir. Bu nedenle kısa bir süre önce ulaşma açılan Heartfield arşivine kısaca göz atmakta fayda var: <https://heartfield.adk.de/>
3. Ali Cabbar'ın 9.7.2020 tarihli e-postasından.
4. Daha detaylı bilgi için: https://de.wikipedia.org/wiki/Conditio_humana, Erişim tarihi: 13.7.2020.
5. Burada özellikle belirtilmesi gereken, Cabbar'ın kullandığı etiketlerin çalışmalarının ana fikirlerine sosyal medya estetiğiyle gönderme yapması. Çalışmalarının isimleriyle birlikte düşünüldüğünde bu tavrın izleyicilere yön gösteren bir eylem olduğunu kabul etmek gerekir.